

UDK/UDC: 904 (497.5):7392~ 653~

Željka Cetinić

NAUŠNICE S TRIMA JAGODAMA SA STAROHRVATSKOG GROBLJA STRANČE-GORICA

Lokalitet Gorica, na kojem se prostiralo starohrvatsko groblje smješten je, uz cestu, ispred ulaza u selo Stranče (Semičevići), udaljeno oko četiri kilometra od Crikvenice u pravcu Triblja. Cesta građena 1902. godine prošla je središnjim dijelom Gorice i iznijela na vidjelo prve materijalne tragove Hrvata naseljene na tlu Vinodola.

Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja iz Rijeke, nakon pokusnih istraživanja, godine 1974. započinje sustavnim arheološkim iskopavanjima, koja su s duljim ili kraćim prekidima trajala do 1997. godine. Istraživanja do 1980. godine vodi dr. Radmila Matejčić, a nastavlja Željka Cetinić. Tijekom višegodišnjih istraživanja izdvojena su dva, vremenski i kulturno različita, sloja grobova: stariji s keramikom, na osnovu značajki i ostale arheološke građe te uočljivih tradicija poganskih zagrobnih poimanja okvirno datiran od konca 8. do sredine 9. st. i mlađi datiran od sredine 9. do konca 11. st. U drugom, mlađem, sloju kojeg prvenstveno obilježava izostanak poganskih pogrebnih običaja i izraženo prisutstvo oznaka procesa kristijanizacije u velikom broju kao nalazi javljaju se nakitni predmeti.

U obilju nakita, najbrojnijoj skupini nalaza s Gorice zastupljeni su sljedeći nakitni oblici: naušnice, prstenje, ogrlice, privjesci, aplikе. U skupini nakita koji je između ostalih čimbenika groblja na Gorici priskrbio atribut samosvojnosti i bogata starohrvatskog groblja najbrojnije su naušnice zastupljene s preko 160 primjeraka raznolikih tipoloških i kulturnih obilježja. Mnogobrojni nalazi naušnica potvrđuju postojanje sljedećih tipova: obične karičice, karičice s nastavkom u obliku slova "S", naušnice s jednom jagodom, naušnice s dvjema jagodama naušnice s trima jagodama, u sklopu kojih lučimo primjerke sa srednjom izduženom, vertikalno postavljenom jagodom, naušnice s četirima jagodama, naušnice mediteransko-bizantskog kulturnog obilježja, naušnice bjelobrdske kulturne skupine i naušnice karantansko-ketlaške kulturne skupine.

Pod uvriježenim pojmom naušnice podrazumijevamo svekoliki nakit bile to prave naušnice koje su se provlačile kroz rupicu uha ili pak one koje su

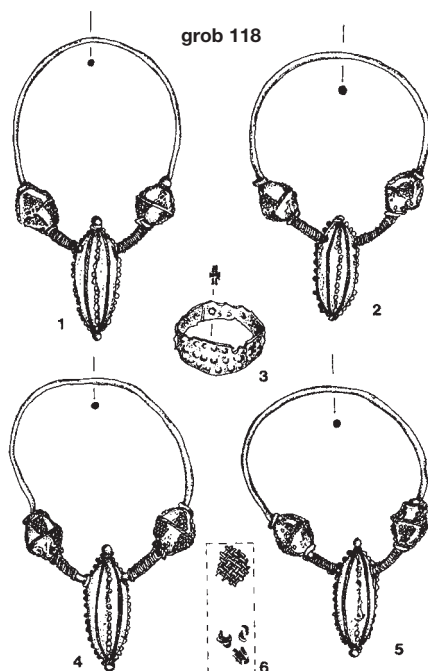
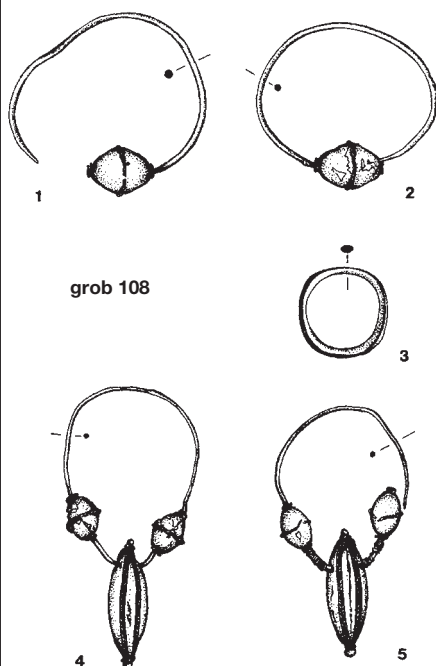
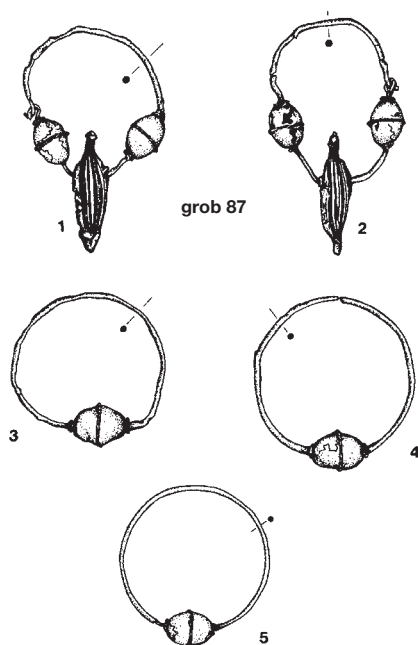
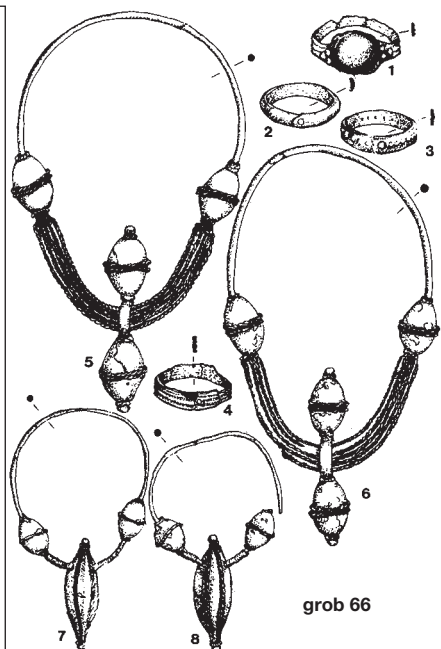
ukrašavale sljepoočnice viseći o traci ovijenoj oko glave - sljepoočničarke ili jednostavno stavljanje u kosu - ukosnice.

Brojnošću, oblicima i izradbom posebice se izdvaja nakit dalmatinsko-hrvatske kulturne skupine, koji pojedinim luksuznim primjercima stoji na istoj razini s najvrednijim nalazima iz starohrvatskih groblja otkrivenih na matičnom prostoru Dalmatinske Hrvatske, tj. na području omeđenom rijekama Zrmanjom i Cetinom.

Među primjercima naušnica starohrvatske kulturne pripadnosti, sadržani su i primjerci u kojima se naziru regionalne osobitosti vinodolskog prostora, ugrađene u oblikovni i stilski izraz pojedinih tipoloških inačica. Stoga u ovoj prilici još jednom se kratko osvrćemo upravo na te nalaze.

Na Gorici je u četrima grobovima (66, 87, 108, 118) otkriveno 10 srebrnih naušnica s trima jagodama, gdje je središnja izdužena, jagoda bademastog ili oblika pšenice vertikalno postavljena te obvezatno ukrašena tehnikom filigrana i granulacije.¹ Po dvije manje postrance (bočno) smještene jagode uobičajenih su tipoloških oblika primjerenih starohrvatskim naušnicama s jagodama. Nađene su u grobovima mlađeg horizonta (sredina 9. do konca 11. stoljeća) ukopavanja, smještenih u zapadnom dijelu nekropole i pripadala su ženama. Otkrivene su skupa s parom naušnica s jednom jagodom, s naušnicama s četrima jagodama dok su u jednom grobu četiri primjerka (2 para) činila samostalan nalaz naušnica u okviru kulturnog grobnog inventara. Ova inačica trojagodnih naušnica u repertoaru starohrvatskog nakita predstavlja rijetku pojavu.

¹ Ž. Cetinić, 1998, 65-67, T. 36: 7,8; 42: 1,2; 47: 4,5; 50: 1,2, 4, 5

Katalog

- 1. Naušnice**, srebro, inv. br. PPMHP - AO 63/1-2, vel. 6,2 x 3,8 cm; vel. bočnih jagoda 1,8 x 1,2 cm; vel. središnje jagode 3,3 x 1,0 cm

Par naušnica od glatke žice s trima jagodama. Središnja, izdužena, šuplja jagoda ukrašena je okomitim pojasima od tordirane, filigranske žice i završava krupnijim granulama; postrance od središnje nalaze se dvije šuplje, dvo-stožaste jagode, na spoju polutki optočene filigranskom niti.

Stranče - Gorica, grob 66 (arheološko iskopavanje 1979.)

- 2. Naušnice**, srebro, inv. br. PPMHP - AO 666/1-2, vel. 5,8 x 3,6 cm, vel. bočnih jagoda 1,3 x 1,0 cm, vel. središnje jagode 3,0 x 0,8

Par naušnica od glatke žice, rastavljenih krajeva s kukicom i petljom. Na donjem se dijelu luka nalazi izdžena šuplja jagoda, ukrašena okomitim pojasima tordirane filigranske niti. Bočno od središnje nalaze se dvije glatke jagode jajolika oblika, na spoju polutki optočene tordiranom filigranskom niti.

Stranče - Gorica, grob 87 (arheološko iskopavanje 1983.)

- 3. Naušnice**, srebro, inv. br. PPMHP - AO 690/1-2, vis. 6,3 cm; vel. bočnih jagoda 1,3 x 0,8 cm; vel. središnje jagode 3,2 x 1,0 cm

Par naušnica s trima jagodama. Donji dio luka ukrašen je izduženom, šupljom jagodom ukrašenom okomitim pojasima od tordirane filigranske niti s većom granulom na vrhu jagode. Postrance od središnje postavljene su dvije manje jajolike šuplje jagode, čije polutke i krajeve obrubljuje tordirana filigranska nit. Dio je karičice između jagoda na jednoj naušnici omotan tankom žicom kružna presjeka.

Stranče - Gorica, grob 108 (arheološko iskopavanje 1984.)

4. **Naušnice**, srebro, inv. br. PPMHP - AO 708, 709, vis. 7,8 cm; vel. bočnih jagoda 1,4 x 1,0 cm; vel. središnje jagode 3,2 x 1,2 cm

Par naušnica s trima jagodama. Na donjem dijelu luka nalazi se izdužena šuplja jagoda ukrašena okomitim pojasima naizmjenice od tordirane filigranske žice i sitnih granula. Veće se granule nalaze na krajevima jagode. Postrance od središnje dvije su manje dvostožaste jagode optočene po sredini i na krajevima tordiranom filigranskom niti. Polutke jagoda ukrašene su trokutastim uzorkom izvedenim u tehnici granulacije.

Dio karičice između jagoda omotan je tankom žicom kružna presjeka.

Stranče - Gorica, grob 118 (arheološko iskopavanje 1993.)

5. **Naušnice**, srebro, inv. br. PPMHP - AO 710, 711, vis. 7 cm; vel. bočnih jagoda 1,4 x 1,0 cm; vel. središnje jagode 3 x 1 cm

Par naušnica s trima jagodama. Na donjem dijelu luka nalazi se izdužena, šuplja jagoda ukrašena okomitim pojasima naizmjenice od tordirane filigranske žice i sitnijih granula. Veća se granula nalazi na krajevima jagode. Postrance od središnje dvije su manje dvostožaste jagode optočene po sredini i na krajevima tordiranom filigranskom niti. Polutke jagoda ukrašene su trokutastim uzorkom izvedenim u tehnici granulacije. Dio karičice između jagoda omotan je tankom žicom kružna presjeka.

Stranče - Gorica, grob 118 (arheološko iskopavanje 1993.)

Naušnice s Gorice, premda tipološki srodne, međusobno se razlikuju pojedinim elementima, kao i kvalitetom izrade. Sve su izrađene od srebra. Bočne jagode kod primjeraka iz grobova 66, 87, 108 su glatke, a polutke spojene uvijenom filigranskom niti, dok kod četiri luksuzna primjerka nađena u grobu mlađe žene (118), bočne su jagode bogato ukrašene trokutastim uzorkom izvedenim u tehnici granulacije.

Središnja vertikalno postavljena jagoda razlikuje se prvenstveno oblikovno, dok se ukrasni uzorak na svim primjercima uglavnom ponavlja. Podjednako tako međuprostor jagoda, kod pojedinih primjeraka popunjen je uvijenom filigranskom žicom dok kod drugih ovaj ukrasni detalj izostaje. Valja upozoriti

i na činjenicu da se jedino na paru naušnica iz groba 87 nalazi petlja i kvačica za pričvršćavanje. Visina naušnica kretala se od 5,8 - 7,8 cm.

Tipološko sukladni primjerci poznati su iz Istre. U starohrvatskom groblju u Žminju zabilježene su u grobu 193 zajedno s naušnicama mediteransko-bizantskih obilježja i datirane u zadnja desetljeća 9. stoljeća.² Analogni primjerci s područja Dalmacije ustanovljeni su u starohrvatskom groblju na položaju "Grede" u selu Kašiću kod Zadra³, na nalazištu Donje Polje - Kosa kod Šibenika⁴. Nalaz je raskošno ukrašenih srebrnih naušnica sa središnjom jagodom u obliku zrna pšenice, zabilježen na starohrvatskom groblju na lokalitetu Vrbica kod Piramatovaca i datiran u razdoblje od 9. do 10. stoljeća.⁵ Po mišljenju pojedinih autora naušnice ovih obilježja predstavljaju *stalnu razvojnu liniju starohrvatskih trojagodnih naušnica ili posebnu varijantu grozdastog prototipa, odnosno četveroagodnog tipa starohrvaske nakitne grupe*.⁶

Naušnicama ovog tipa u najnovije vrijeme pozornost je posvetila Maja Petrincec.⁷ Analizirajući grobne nalaze, sljepoočničarke s okomito postavljenom jagodom, s Bukorovića podvornice u Biskupiji kod Knina, u razmatranje uzima i inačicu s tri jagode, te ih, temeljem analogija iz Žminja datira u zadnja desetljeća 9. stoljeća. Zaključuje da je *ovaj tip - sljepoočničarke s okomito postavljenom jagodom - specifičan upravo za područje ranosrednjovjekovne Hrvatske*, pa se također može smatrati nakitom svojstvenim starohrvatskom kulturnom krugu.

Primjerci naušnica s Gorice temeljem su analogija i cjelokupne slike istraženog dijela nalazišta datirane u II. polovicu 9. stoljeća.

Nalazi naušnica ovog tipa ograničeni su za sada na sjevernojadranski prostor (Vinodol i Istra) te na prostor sjeverne Dalmacije (od Zrmanje do Krke).

Međutim vrijedno je upozoriti da su u Vinodolu ove naušnice brojnije, što svjedoči broj nađenih primjeraka na Gorici, a što nas potiče na pretpostavku da bi njihovo radioničko podrijetlo moglo biti na prostoru Vinodola.

Sažetak

Autorica obrađuje nakitnu skupinu – naušnice sa starohrvatskog groblja Stranče – Gorica i posebno apostrofira inačicu sa tri jagode, od kojih je srednja jagoda izdužena oblika i vertikalno postavljena. Ovaj oblik naušnice rijetko se sreće u kulturnom grobnom inventaru starohrvatskih groblja. Međutim, na starohrvatskom groblju Gorica u Vinodolu nađeno je čak deset primjeraka ovih

² B. Marušić, 1987, 81, T. XIV, 3, 4

³ D. Vrsalović, 1968, 87-88

⁴ Z. Gunjača, 1976, 26; Ž. Krnčević, 1994, kat. br. 245 sl. 30.

⁵ Ž. Krnčević, 1998, 214, sl. 26

⁶ D. Vrsalović, 1968, 87-88

⁷ M. Petrincec, 2005, 199-200

naušnica. Uzimajući u obzir taj podatak autorica pretpostavlja da bi njihovo radioničko podrijetlo moglo biti na prostoru Vinodola.

Ključne riječi

Vinodol, Gorica, starohrvatsko groblje, naušnice, katalog

Summary **Željka Cetinić** ***Earrings with three strawberries from an*** ***Early-Croatian graveyard Stranče-Gorica***

The author looks back on a jewellery group: earrings from an early-Croatian graveyard Starče-Gorica and especially apostrophises a similar earring with three strawberries of which the middle strawberry has an oval shape and is vertically positioned. This shape of the earring is rarely seen in cultural grave inventory of Early-Croatian gravesites. However, in the Early-Croatian graveyard Gorica in Vinodol eight samples of these earrings were found. Taking into account this fact the author hypothesises that the workshop in which the earrings were made could have been in the Vinodol area.

Keywords

Vinodol, Gorica, Early-Croatian gravesite, earrings, catalogue.

Literatura

- Ž. Cetinić, Stranče-Gorica starohrvatsko groblje, Rijeka 1998.
- Z. Gunjača, Early medieval archaeological finds from Šibenik and its nearest surroundings, BS 5, Prilep 1976, 19-30;
- Ž. Krnčević, Srednji vijek u: Nakit na šibenskom području od pretpovijesti do srednjeg vijeka (katalog izložbe), Šibenik 1993.
- Ž. Krnčević, Srednjovjekovna arheološka nalazišta na šibenskom području, Izdanje HAD-a 19, Zagreb 1998, 197-225
- B. Marušić, Starohrvatska nekropola u Žminju, Posebno izdanje HA/1, Pula 1987.
- M. Petrinc, Dva starohrvatska groblja u Biskupiji kod Knina, Vjesnik za arheologiju i povijest dalmatinsku, sv. 98, Split 2005, 171-212
- D. Vrsalović, Srednjovjekovno groblje na "Gredama" u selu Kašiću kod Zadra, SHP 10, Zagreb 1968, 69-90.

Fotografije

Fototeka Pomorskog i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja, Rijeka

Autorica

Željka Cetinić, Rijeka, dipl. arheolog, kustosica Arheološkog odjela Pomorskog i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja Rijeka